

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

## KUTSAL KİTAP EKSENİNDE MUSEVİLİĞİN BAŞLANGICI



**Dr. Kürşat Haldun AKALIN**  
**Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi**

### ÖZET

*İsraililer İknaton ilahını kendi gereksinimlerine uygun olarak yeniden yapılandırdılar. Tanrı, bütün yeryüzünün tek ilahı olarak kalmasına rağmen, bütün insanlara eşit mesafede yaklaşmamaktadır. Yahve, tek yaratıcıdır, diğer bütün ilahlardan çok daha fazla güçlüdür. Ancak , yalnızca Yakub'un çocukları ırk olarak seçilmiştir.*

*Musevilikte akrabalık bağı devam etmektedir. Bir tek dünya vardır, sözde tektanrı dini olarak tanıtılmaktadır, ölümden sonraki hayata pek ilgi duyulmamaktadır, cennet ya da cehennem diye kavramları dahi yoktur, ölümden sonra ödüllendirme ya da cezalandırma sistemleri hiç yoktur, aracılık işlevini gören melekler de yoktur.*

*Yahve'nin pek çok görünüşü İknaton'u çağırıştır. Örneğin, her sebt yılında tüm borçlar silinmeli ve bütün ibrani köleler serbest bırakılmalı , hiçbir İsraili faiz yüzünden baskıya uğramamalı , yubil (her ellinci yılda) yılında da satılan her toprak ilk asli sahibine iade edilerek geri dönmelidir. Özellikle de Yahve'nin yasasına itaat mecburiyeti, İknaton dininden esinlenilmiştir.*

**Anahtar Kelimeler :** Musevilik, İknaton , Sebt , Yubil

### The Initial Formation of Judaism on the axis of Bible

#### ABSTRACT

*The israelites should reconstruct the god of Ikhnaton according to their own needs. The God remained the God of all the earth , but not equally of all men. He was the Creator , more powerful than other gods ; but the children of Jacob alone were His chosen race.*

*Yahweism remained the child of its parent. It was a one-world, nominally monotheistic religion, with no interest in the thereafter, no concept of hell or heaven, no system rewards or punishments after death, no mediator things such as angels.*

*Many of Yahweh's features were reminiscent of Ikhnaton. For example all debts were to be cancelled and all Hebrew slaves freed in the Sabbatical year , no usury was to be exacted from Hebrews, land was to be returned to the family of the original owner at the close of each jubilee. Especially in obedience to the law of Yahwes was inspired from İknaton religion.*

**Key Words** : Judaism, Ikhnaton, Sebth, Jubile

### Giriş

İknaton dini, kendi zamanın koşulları içerisinde düşünüldüğünde, önemli bir devrim olduğu, asla yadsınmaz. İknaton dini, sanatta ve yaşamda doğaya yönelinmesini sağlamış , yaklaşık iki bin yıllık etkili olduğu dönem boyunca tek bir ilâha yönelinmesi gerektiği düşüncesini benimsettirmiş, kölelerin azat edilmesini sağlamış, her şeyin yazılıp öğrenildiği okulların kurulmasına yeltenilmiş, Amen rahipliğinin uçsuz bucaksız arazilerinde üstlendiği koşulsuz ve sınırsız iyelik hakkı bunların ellerinden alınarak tüm bu topraklar yoksul köylülerin özel mülkleri olarak kullanmalarına devredilmiştir. Tek Tanrı Aton'a inanılarak, Amen ilâhlarının reddedilmesi sonucunda ve dayandığı kurumsal güçlerin de yıkılması sayesinde girişilen bu toplumsal reformla, yeni bir toplumsal yapının temelleri atılmaya çalışılmıştır.

Mısırlıların eski dinleri dikkâtle irdelendiğinde, Yahve'nin prototipine (ilk örneğine) Mısır'da rastlamak olanaklıdır. İsraililerin, Yahve isminin içerdiği tek Tanrı anlayışını, Mısırlılardan almış olduklarına dair bazı bulgulara, yapılan araştırmalarla ulaşılmıştır. Nitekim, Mısır'daki ilâhiyat felsefesinin Amenhotep IV tarafından desteklenmiş olduğu, esas itibarıyla da tek tanrıcılığa dayanan İknaton dininin oluşturulmakta olduğu açıklıkla bilinmektedir. İknaton dini ,tek Tanrıya dayanmış dahi olsa, M.Ö. 1375 yılında genç yaşta tahta çıkan ve yetmiş yaşına kadar da saltanat sürmüş olan Pharaoh;ulusun zengin ve sömürgeci güçleriyle işbirliğine giren Amen rahiplerinin karşı çıkışları sonucunda iktidardan devrilmiştir. Fakir ve bilgisiz kimselere yönelik giriştiği kesin reformları pek sonuç vermediği gibi, insani yönü ağır basan muhteşem prensipleri halk tarafından yeterince anlaşılmış değildi. Ancak bu fikirlerin pek çoğuna Kitabı Mukaddes'de rastlanılmış olduğu için, İsraililerin kısmen de olsa tek Tanrıcılığa ait olan bu fikirleri kendi kültürlerine aktarmış oldukları söylenmektedir.

### 1. Musa ve Yahve'si

Tevrat'ta, Mamre meşeliğine gelerek İbrahim'le birlikte kuzu çevirmesi yiyen ve üç adamdan biri olan Tanrı insan biçiminde betimlenmiş olsa dahi, Yakup'la girdiği güreşte yenilmiş olsa bile ; yine de, İsraililerin musevi olarak anılan dinleri tektanrı dini içeriğine sahiptir. Tevrat'ın Tanrısı eli ve ayağıyla, yüzüyle ve bileğiyle insan biçiminde olduğu gibi öfke ve kıskançlığıyla, kini ve cesaretiyle, insani duyguları olan bir Tanrıdır. Musa'nın, Tanrı'yı insan bedeniyle betimlediği yetmiyormuş gibi, insani duygularla davranmış olduğunu bildirmesi, görünüşte ve hissiyatta bir insanı düşlediği konusunda hiç bir kuşku yoktur. Yine de yeni olan bir şey vardır, Yahve'ye gelinceye kadar hiçbir ilah bir ulusu kendisine kul olarak seçerek ayrımcılık yapmamış, seçtiği bu ulusu diğerlerine üstün kılmamıştır. Diğer ilahlar gibi insan biçiminde düşünmüş ve insani duygularla yüklenmiş olsa dahi, Yahve'yi

diğer ilahlardan farklı kılan en önemli özelliği, o ana kadar firavunlara veya krallara özgü olan ‘sözüm yasadır’ gücünü ellerinden alarak kendisine ait kılmış olmasıydı.

Yahve’nin söylediği her kelime uyulması zorunlu olan yasa hükmündedir, İsraililer ancak yasaya itaat ederek Yahve’yi hoşnut kılabilirler, Yahve yasasına uymayanların öcünü o kişinin üçüncü ya da dördüncü nesilden alacak kadar kin doludur, savaş eridir Yahve Musa kolunu indirmediği sürece zaferi İsrailiye sunar. Yasaya itaatsizliğin karşılığı yenilgilerdir, fakirliktir, borçlanmadır, depremdir, seldir, her türlü afetlerdir.

Yahve, melek ya da ilah gibi bir aracı kullanmaksızın gökten yere inerek Musa ile konuşmakta, buyruklarını bildirmekte, sonra da göğe çıkmaktadır. İnsan gibi konuşmasına, hareket etmesine ve hissetmesine rağmen ; insanda olup da Yahve’de olmayan bir tek eksikliği vardır, bu da Yahve cinsiyetsizdir. Yahve’nin cinsiyetsiz olması, zamanının Mısır ilahları gibi oğlunun, kızının, annesinin ve babasının olmaması çok ciddi siyasi sonuçları doğurmuştur.

Mısır’da IV. Amenhotep M.Ö. 1375 yılında firavun olarak tahta çıkınca, o ana kadar kilden ve tahtadan yapılmış yüzlerce mahalli ilahlarla birlikte Amon Ra gibi İsis Osiris gibi yüce ilahların yanında Aton sadece bir ilahtı. Ancak III. Amenhotep zamanında güneş ilahı Aton’a tapınma, Mısırlıların gözde ilahı Amon’a kıyasla öne çıkmış bir haldeydi. Tıpkı Yahve gibi insanlardan uzak kalmış tek başına yalnız bir Tanrı olarak Aton, diğer Mısır ilahları arasından öne geçip sıyrılmış olmakla ; aslında cinsiyetsiz tektanrı tipinin Yahve’den önce ilk örneğini oluşturmuştur.

İlahın ruhunu bedeninde taşıdığı için kendini yaşayan ilah olarak gören ve yüce ilah Ra’nın göğü yönettiği gibi yeryüzüne hükmettiğine iman edilen tüm firavunların, siyasi iktidarlarının meşruiyet dayanağı olan ilahlarla olan soy bağına kırmaya teşebbüs etmekle Aton; firavunlar ile Amon-Ra rahipleri arasındaki ruhani uluhiyet bağı da kopmuş olacaktı. Oysa bütün firavunlar, Amon-Ra rahiplerinin itina ile yetiştirdikleri öğrencileri olmuş, her haliyle ruhunu ölümden sonraki yargılamaya hazırlayan ve ilahla karşılaşarak yeniden dirilmeyi arzulayan nefis terbiyecileri haline gelmişlerdi.

Denilebilir ki, Yahve, kendisi gibi cinsiyetsiz olan Aton’un yapamadığını başarma yolunda önemli adımların atılmasını sağlamış, firavunların ilahlarla olan soy bağına gayri meşru kılarak dünyayı yeni bir siyasal yapıya gebe bırakmıştır. Her ne kadar Tevrat’ta, “*Tanrının ruhu suların üstünde dalgalanmaktaydı, Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, Rab Tanrı Adem’i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluşunu üfledi böylece Adem yaşayan varlık oldu, bu adam gibi Tanrı ruhuna sahip birini bulabilir miyiz*”<sup>1</sup> yazılarak, insanın ilahın ruhunu taşıdığı kabul görmüşse de ; artık insan ile tek ilahı arasında ruhu vasıtasıyla taşıdığı canı dışında hiç bir bağlantısı kalmamıştı.

Musa’nın Yahve’ye İkneton uyarlamasında, insandan kopuk ilah anlayışının yanında, belki de Osiris diniyle çakışan en önemli özelliği, Tevrat’ın ölümden sonra bir hayat tasarımının ya da yargılanma imanının olmamasıdır. İsis’in günah çıkartma ayinleriyle,

<sup>1</sup> Kutsal Kitap, 2004 ; s.2

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

kişinin ölümden sonra yargılanmasıyla, ruhun bir tüyle tartılıp cezaya uğraması veya ilahla karşılaşıp ödüllendirilmesiyle Mısır dini tamamıyla ölümden sonraki hayata odaklanmışken ; Musa'nın dininde yargılanma, cennet, cehennem, ölümden sonraki hayat diye bir şey kesinlikle yoktur.

Mısır dininde bu dünyada öbür dünyaya yönelik bir yetişme sahası veya ruhu ıslah mekanı olurken, Musa'nın dininde bu dünya, vaat edilen toprakları ele geçirmek için savaş eri Yahve'nin arkasında girilen cenk diyarından başka bir şey değildir. Musa elini havada tuttuğu sürece Yahudilere zafere sunmasının dışında Yahve, ödülünü ve cezasını bu dünyada vermekte, ölümden sonraki hayattan hiç söz etmemektedir.

Bu dünyanın ilahı Yahve, seçtiği halkıyla yaptığı anlaşmanın bir işareti olarak sünnet olmalarını ve yasaya uymalarını istemekte, karşılığında yeni toprakları ve bereketi, zaferi ve zenginliği, bolluğu ve bol parayı, bereketi ve çok nüfusu vaat etmektedir. Yasaya uymamanın cezası ise, istilaya uğrama ve köle olma, yabancından borç alma ve fakirliğe uğrama, sel ve depremlerle belalara uğramaktır. Mısır dini uhrevi iken, Musa'nın dini dünyeviymiş.

Mabetlerde rahipler, insanları ve özellikle de firavunları bu dünyada ölümden sonraki yargılanmaya ve hayata hazırlarken, Tevrat'ta ölümden sonra ne bir hayat beklentisi vardır, ne de bir yargılama endişesi veya Yahve ile bir karşılaşma sevinci vardır. Tevrat'ın ölümden sonraki hayatı reddedici eğilimi, neredeyse tüm Eski Ahit'e hakim olmuştur. Ölümden sonraki hayat Davud'un Zebur'unda dahi reddedilmektedir.<sup>2</sup> İsraililerin gördükleri yenilgiler ve istilalar, Babil sürgünü ve esareti Yeşaya ; sırf Babillileri lanetlemek için cehennemi cesetlerin atıldığı bir çukur olarak düşlemesinin ötesinde algılamış olmasına rağmen, oç alma duygusuyla dahi olsa ölümden sonraki hayatı bu çukurda yaşayan insanların çektiği acıyla tanımlamış değildir.<sup>3</sup>

Eski Ahdin hiç bir yerinde, Tevrat'ta Tanrı ödülü olarak bildirilen zenginliğin, bereketin, zaferin ve seçilmişliğin yerini alan ölümden sonraki bir cennet hayatı gerçeğini dile getirmiş değildir. Eski Ahit'e alınmaksızın, Yunan ve Roma pagan inançlarının tesiriyle apokratif olarak yazılan, gökler diyarının kayıp peygamberi Hanok kitabından başka cennet kelimesi söylenmiş de değildir.

İshak, Yakup gibi isimler gibi Yahve adının da İbrani kökenli olmadığı kesinlik kazanmıştır. Yahve adı, ibrani alfabesindeki dört harften (YHVH) oluşmakta, kısaca 'ben, ben olanım' anlamına gelmekteydi. Yahve'nin, Mısır'ın ölümler kitabında ışığın ilahı olarak ismi geçen 'Yahu' adı ile, tek olan anlamına gelen Mısır eski dildeki 'va' kelimesini çağrıştıran kelimedenden türetildiği görüşü ileri sürülmüştür. Böylece Yahve adı, tek olan ışığın ilahı anlamını içeren Mısır kökenli Yahu-Va kelime yapısından oluşması, Yahudilerin kendi kültürel hayatıyla da uyumluydu.

<sup>2</sup> 'Ya rab, beni kurtaran Tanrı, gece gündüz sana yakarıyorum, duam sana erişsin, kulak ver yakarışıma, çünkü sıkıntıya doydum, canım ölümler diyarına yaklaştı, ölüm çukuruna inenler arasında sayılıyorum, tükenmiş gibiyim, ölümler arasına atılmış artık anımsamadığın, ilginden yoksun, mezarda yatan cesetler gibiyim.' (Kutsal Kitap , 2004 ; s.746)

<sup>3</sup> 'Toprağın altındaki ölümler diyarı Babil Kralını karşılamak için sabırsızlanıyor, onun gelişi ölümleri heyecanlandırıyor, hepsi ona seslenip diyecekler ki, sen de bizim gibi gücünü yitirdin, bize benzedin, altında kurtlar kaynaşacak üstünü de kurtçuklar kaplayacak. O efendiler öldü artık yaşamıyorlar, dirilmeyecek onlar, çünkü onları cezalandırıp yok ettin' (Kutsal Kitap , 2004 ; s.886)

Ay takvimini kullanan Yahudiler, Ay'ın hareketlerini daima yakından takip etmiş ve bir Ay tapınmasını geliştirmişlerdi. Mısırlılara yazıyı veren Thot ile bağdaştırılan Ay üzerinde odaklanmış olan Yahve isminin seçilmiş olması, çok zekice bir seçimdi. Yahve gibi Musa ismi de Mısır kökenliydi. Nitekim, Tevrat'ın, sadece Osiris rahiplerinin eğitimini aldığı üç anlamlı Mısır hiyeroglif yazısıyla yazılmış olması, Tevrat'ı yazan ve kendisini Musa olarak tanıtan kişinin Mısırlı olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.<sup>4</sup>

Museviliğin temel yasası olarak kabul edilen on emrin bile, Osiris nefis terbiyesi kurallarının bir derlemesi olması, bütün Osiris rahiplerinin ruhani gücü temsilen asayı kullandığı gibi Musa'nın da asasıyla mucizeleri göstermesi nedeniyle ; Musa, sadece ismiyle değil, etiyile ve kaniyle, davranış ve düşünceleriyle de bir Mısırlıdır.

## 2. Evreni Yaratan Tek Tanrı İçeriğindeki Mısır'ın İknaton Dini

İknaton dininin kurucusu olarak , güneş-Tanrı kavramının oluşmasını sağlayan Amenhotep III görülebilir. Mısır, büyük ve istikrarlı bir imparatorluğa erişince, insanları da ister istemez evrensel boyutta düşünmeye hemen yönelebilmişlerdir. Aton'un en yüce rahibi olarak kendisini tanıtmış olan Amenhotep IV, güneşi çoğu kez maddi bir gezegen olmasının ötesinde düşlemeye başlamış; yalnızca aşağıya doğru ısı ve ışın yaymakla kalmadığını , her bir ısı ve ışın dalgasının insanın elinde son bulduğunu, öne sürmüştür.

Sanki bir yaratıcı gibi, yeryüzündeki bütün insanları kendi çocuklarıymışçasına gören , koruyucu gücüyle onları esirgeyen bir Tanrı düşünmüştür. Böylesine bir Tanrı imgelemiyse , yazılı eserlerden veya abidelerden çok tanrıca anlayışa yol açan bütün ilâhların isimleri çıkarılmış; dili, rengi ve etnik kökeni ne olursa olsun bütün insanların yardımsever ve koruyucu bir babası olarak Aton görülmüştür. Aton, tüm doğal dünyanın tek yaratıcısı olduğundan, yarattığı her varlıkla ve bunların günlük maiyetiyle çok yakından ilgilenmektedir.

Osirien-Amenite rahipleri, geçmişten devralınan mülkün idaresi ayrıcalığıyla her türlü lüksün ve gönencin içinde yaşamaya, kendilerini toplumdan üstün görerek gücü elinde

<sup>4</sup> “İsimden bir insanın milliyetine hükmetmek, eski çağlarda her halde en güvenilir bir yol olsa gerek. Dikkate değerdir ki, Musa adı eski Mısır kökenlidir. Mısır lisanında sadece ‘çocuk’ anlamına gelen Mose kelimesinden gelir. Amen – Mose (Amon – çocuk) ve Ptah – Mose (Ptah – çocuk) gibi terkip kelimelerin kısaltılmış şekillerinden türer, ki bunlar da Amon (verdi) bir çocuk ve Ptah (verdi) bir çocuk şekillerinin kısaltılmışlarıdır. ‘Çocuk’ kısaltılmış terkipi karışık kelimeleri özetler ve Mose kelimesi de eski Mısır eserlerinde az rastlanan bir isim değildir. Musa'nın babası da oğluna eski bir Mısır ilahının adı olan Amon veya Ptah'ın adını vermiş ve bu ad da tedrici olarak Mose adına çevrilmiştir. Mısır kralları listesinde Ah – Mose, Tut – Mose Ra – Mose (Ramses) gibi isimler çoğunlukta.

Musa'nın halkına kabul ettirdiği ilah Yahve, hiçbir şekilde fevkalade vasıfları olan bir ilah değildi ; kendisi kaba, dar kafalı kan dökmekten hoşlanan, vahşi tabiatlı bir ilahtı. Musa soylu bir aileden gelmiyorsa, efsanemize göre kahraman olamaz. Eğer Yahudi ise, statüsünü yükseltmek için bir şey yapmamıştır. Bu mitos sadece bir noktada ayakta durabilmekte, o da bebeğin zor dış etkenlere rağmen hayatta kalabilmesidir. Bu durum aynen İsa'nın hayatında da tekrarlanmakta ve burada Firavun rolünü Herod oynayacaktır. Musa bir Mısırlıdır, muhtemelen asil bir soydan gelmektedir, efsane de kendisini bir Yahudi haline getirmiştir. Suya bırakılma olayı yerli yerindedir.

Musa bir Mısırlı ise ve Yahudilere kendi dinini intikal ettirmişse bu da İknaton'un Aton dini olsa gerektir. Musa Yahudilere sadece yeni bir din değil de sunnet adetini vermişse, o bir Yahudi değildir, bir Mısırlıdır. Musa dininin Aton dininden başka bir şey olmadığını kısa bir ispatı mevcuttur, o da bir amentü beyanıdır. Yahudi iman amentüsü bildiği gibi, ‘Dinle ey İsrail Adonay Tanrıdır ve ondan başkası da yoktur’ dir. Mağara mezarlarında bulduğumuz kayıtlara göre güneş yaratıcı olarak methediliyor ve Mısır içinde ve dışında bütün yaratıkların koruyucusu olarak asırlar sonra yazılmış olan Mezmurlardaki (Zeburdaki) İsrail Tanrısı Yahve'nin şanını terennüm eden mısırlara benzer bir huşu ve heyecanla anılıyordu. Bir ilahide, ey tek Tanrı olan sen senden başka ilah yoktur, denilmektedir.” (S. Freud, 1976 ; s.12, 18, 27, 29-30, 54)



tutmaya alışkın kimselerdi. Devasa ve görkemli tapınkların mülkiyetine sahiptiler, uçsuz bucaksız arazilerin işletilmesinden sağladıkları dev tahıl ambarları ve hazine odaları bulunmaktaydı. Elbette bütün bu mülk ile servet, o zamanın koşulları altında fakirliğe uğramış tüm halkın üzerinde çok büyük bir baskı kurmaktaydı.

İlâhlarının reddedilmesi sonucunda toprakları ve mülkleri ellerinden alınıp köylülere devredilmesi, tüm servetlerinin kamulaştırılması, halkın üzerinde bir konumu kendilerine daima layık görerek ulaştıkları bu idare etme gücünün geri alınması ve böylece elde etmekte oldukları bütün gelirlerinin önüne set çekilmesi; kısacası, eskiden kalma inanç üzerine kurulan bir düzenin yıkılması, öyle kolay başarılmış bir devrim değildi. İknaton dini, öncelikle İsis, Osiris ve Horus'a yönelik geleneksel hâle getirilmiş bulunan tüm tapınma biçimlerini yok etmeye yönelmiştir. Bu maksatla, ölümden sonraki hayata dair tüm inanç ve kültlerini kötüleyip, itibarından düşürmüş; insanları, dünyevi varlığından çok, sevgiye yöneltmeye uğraşmıştır.

Bütün bunların ötesinde, İknaton dini, imparatorların kudretlerinin de sonu demektir. Zira, şayet yaratıcı olan tek bir Tanrıya iman edilmekteyse, bu evrensel tek Tanrı da yarattığı her insanı diğerlerinden hiç farksız bir şekilde sonsuz bir sevgiyle sevmekteyse, yarattığı bu insanların renklerine veya dillerine ya da hangi ulustan gelmiş olduklarına hiç aldırmaaksızın hepsini kucaklamaktaysa; imparatorun yoksul bir çiftçiden farklı olan bir üstünlüğü kesinlikle olamazdı, zayıf bir kavim üzerine askerlerini göndererek o insanları öldürmeye veya istilâ edip haraç almaya ya da üzerlerinde baskı kurup zulmetmeye asla hakkı bulunamazdı. Kim olursa olsun yaşayan herkes tek Tanrının yarattığı birer insanlar olarak Tanrının himayesi altında olduğunu savunan böyle bir inanç felsefesi, imparatorluk ordularının ödeneklerini kısmayı zorunlu bir hâle getirmiştir.

İsraillilerin ne zaman Mısır'a girdiklerini ve hangi tarihte terk ettiklerini kesin bir tarih olarak açıklayan bir bulguya henüz rastlanılmış değildir. Ancak, bilinen sadece, Mısır'a çobanlık yapan bir ulus olarak girmiş olmalarıdır.<sup>5</sup> Mısırdan çıkarılıncaya kadar Mısırlıları tek bir korku hakim olmuştu, ki bu da İsraillilerin çoğalarak bir ulus haline gelmeleriydi.<sup>6</sup>

<sup>5</sup> “Yusuf, kardeşlerine dedi; beni buraya sattığımız için kederlenmeyin ve size güç gelmesin, Tanrı yeryüzünde sizin için bir bakiye saklamak ve sizi büyük kurtuluşla yaşatmak için beni önünüzden gönderdi. Beni buraya gönderen siz değil, ancak Tanrıdır, beni Fravuna baba, bütün evine efendi ve bütün Mısır diyarına hükümdar kıldı. Kardeşleri Kenan diyarındaki babaları Yakub'a geldiler; ona, Yusuf hâlâ yaşıyor ve o bütün Mısır diyarının hükümdarıdır, dediler. Tanrı, gece rüyasında; 'Yakub! Yakub! Ben Tanrı, babanın Tanrısıyım, Mısıra inmekten korkma, çünkü orada seni büyük bir millet edeceğim. Mısıra ben seninle beraber ineceğim, mutlaka seni yine çıkaracağım.' dedi. İsrailin oğulları babaları Yakubu yavruları ile karılarını, onu taşımak için Firavunun göndermiş olduğu arabalarda taşıdılar.

Yakub, kendisiyle bütün zürriyetini, davarlarını ve Kenan diyarında kazanmış oldukları şeyleri alıp Mısıra geldiler. Bütün canlar, Yakubun oğullarının karılarından başka Yakubun sulbünden çıkan, onunla Mısıra gelen bütün canlar altmış altı idi. Yusuf arabasını hazırladı, babası İsraili karşılamak için Goşen diyarına çıktı, ona kendisini takdim etti, boynuna kapanıp epey müddet ağladı. Yusuf, kardeşlerine ve babasının evine dedi; çıkıp Firavuna bildireyim, Kenan diyarında olan kardeşlerim ve babamın evi yanıma geldiler, bu adamlar çobandılar, çünkü davar sahibidirler, kendi sürüleri ile sığırlarını ve kendilerine ait olan bütün şeylerini getirdiler, olur ki sizi Firavun çağırır, işiniz nedir diye sorarsa, siz de, çocuklukta şimdiye kadar hem babalarımız ve kulların davar adamlarıdır, deyin ki, Goşen vilayetinde otursunuz.” (Kutsal Kitap, 2004; s.92)

<sup>6</sup> “İsrail oğulları semereli oldular, türeyip çoğaldılar ve ziyadesiyle kuvvetlendiler, memleket onlarla doldu. Mısır üzerine Yusufu bilmeyen bir kral çıktı, kavmine dedi; İsrail oğullarının kavmi bizden çok ve kuvvetlidir, gelin onlara karşı akıllıca davranalım, yoksa çoğalacaklar, olur ki cenk vuku bulunca, düşmanlarımızla birleşirler ve bize karşı cenk edip memleketten çıkarırlar. Onlara yükleriyle eziyet etsinler diye üzerlerine angarya memurları koydular. Firavun için Pitom ve Ramses ambar şehirlerini yaptılar. Fakat onlara ne kadar eziyet ettilerse, o kadar çoğaldılar ve o kadar yayıldılar. İsrail oğulları yüzünden korkuya düştüler. Mısırlılar İsrail oğullarını şiddetle işlettiler. Şiddetle işlettikleri bütün işlerinde, tarlada her çeşit işte, harçta ve kerpiçte, ağır işle hayatlarını acı ettiler. Mısır kralı ebelerle söyledi, doğan eğer bir erkek çocuksa, onu öldüreceksiniz; kız ise, yaşayacaktır.” (Kutsal Kitap, 2004; s.81)

Böylece, Ramses II (1292-1225) dönemi boyunca süren ağır kölelik koşulları , insan hayatının tahammül edemediği bir zorluğu beraberinde getirerek, İsrail oğullarının sayılarında önemli azalmalara neden olmuştur. Bu esaret yılları boyunca , kölelik altında hayatlarından olan İsrail oğulları , Mısırdan kendilerini çıkaracak olan kurtarıcıyı düşlemeye başladılar. Böyle bir ortamda dahi , İknaton dininin yardımsever özünün bazı İsraililer arasında benimsenerek yerleşmiş olması , bazı Mısırlıların da İknaton dininin prensiplerini ulusal kaygılarının üzerinde tutarak bütün insanlara karşı şefkâtle yaklaşmış olmaları da bir ihtimal dahilindedir.

Nitekim, İsraililerin kurtarıcısı olan Musa'yı ; her ne kadar günün birinde İsraililerin lideri, kanun yapımıcısı ve özgür kılıcısı haline gelecek olsa dahi; başlangıçta imparator himayesinde bir kimseyken, sürgüne gönderilmesi ve toplumun dışına atılması sonucunda, kendisini İsraililer arasında bulan bir Mısırlı olarak düşlemek, hiç de zor değildir. Bunca sıkıntılı ve zor günler boyunca, İsraililerin; İknaton dininin kendisine esas aldığı bu ilâhını, ulusal gereksinimlerine yanıt verecek şekilde, yeniden bir tanımlamasını yaparak zihinlerinde kurmuş olmaları, asla yadsınamaz. Yeryüzündeki her şeyin tek yaratıcısı olmasına rağmen, tüm insanlara hiç de eşit olmayan koşulları sağlamış olan bu tek Tanrı; yaratıcı olarak bütün insanları yaratmasına karşın, bu insanlardan yalnızca Yakub'un neslini kendisine seçmiştir. Tanrının son derece müşfik ve yardımsever olmasına karşın, diğer ulusların hallerine kayıtsız kalırcasına, yalnızca İsrail oğullarının geleceğiyle ve gönenciyle ilgilenmiştir.

Seçilmiş bir ulus olma gururunu İsrail oğullarına telkin ederken, kendi aralarında karşılıklı dayanışmayı ve özveriyi zorunlu kılmış olmasına rağmen ; diğer bütün insanları iradesinin dışında tutmuş, ulus dışındaki kimselere olan davranışlarında da İsrailileri serbest bırakmıştır.<sup>7</sup> İknaton dininin Tanrısı olan Aton, yaşayan tüm yaratıkların babası konumunda bulunarak hepsiyle aynı şekilde ilgilenmekte olduğuna inanılmasını karşın;Yahve,yalnızca İsrail oğullarıyla ilgilenmekte, emirlerini ulus içindeki kimselerle sınırlı kılmaktadır.<sup>8</sup> Kendilerine misafir olan diğer insanlara olan tutumlarında, İsraililer, garip anlayışına göre<sup>9</sup> davranacaklardır. Uğradıkları her türlü felâket ve istilâ dönemlerinde, Kudüs'ün Titus tarafından yerle bir edilmesi sırasında dahi İsraililer, Yehova'ya olan inançlarını ve güvenlerini asla kaybetmiş değillerdir. Tanrı, israililerin kendi isyankâr eğilimleri nedeniyle bu ulusları düşman olarak karşılıklarına çıkartmış, hükmetmelerine ve zulmetmelerine göz yumarak isyanlarını bastırmış, böylece onları terbiye etmek istemiştir. Her şeye rağmen, Yakub'un nesli,yine seçilmiş bir ulustur , diğer insanlardan üstün kılınmış

<sup>7</sup> “Eğer kardeşin fakir düşer ve senin yanında zayıf olursa , ona yardım edeceksin ; senin yanında , garip ve misafir gibi yaşayacak. Ondan faiz ve kâr alma ,Tanrıdan kork ; ta ki , kardeşin senin yanında yaşasın. Ona gümüşünü faizle vermeyeceksin, zahireni ona kârla vermeyeceksin. Ben,Kenan diyarını size vermek ve size Tanrı olmak için,sizi Mısır diyarından çıkaran Tanrınız Rabbim. Eğer kardeşin senin yanında fakir düşer ve kendisini sana satarsa , onu köle gibi çalıştırmayacaksın. Senin yanında ücretli adam gibi ve misafir gibi olacaktır ; yubil yılına kadar senin yanında çalışacaktır. O zaman kendisi ve kendisiyle beraber çocukları , senin yanından çıkacak, aşiretine dönecek ve babalarının mülküne geri dönecektir. Çünkü onlar Mısır diyarından çıkardığım kullarımdır, köle olarak satılmayacaklardır. Ona sertlikle efendilik etmeyeceksin, Tanrıdan korkacaksın.” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.214)

<sup>8</sup> “Her biriniz kendi anasından ve babasından korkacak; sebtlerimi tutacaksın, ben Tanrınız Rabbim. Çalışmayacaksın ve hileli davranmayacaksın, birbirinize yalan söylemeyeceksin. Komşuna gadretmeyeceksin, onu soymayacaksın; gündelikçinin gündeliğini bütün gece sabaha kadar yanında tutmayacaksın. Hükümde haksızlık etmeyeceksin, komşuna adaletle hükmedeceksin. Kardeşine yüreğinden nefret etmeyeceksin. Öç almayacaksın , kavminin oğullarına kin tutmayacaksın, komşunu kendin gibi seveceksin. Hükümde, uzunluk, tartı, miktar ölçülerinde haksızlık etmeyeceksin. Sizde doğru terazi,doğru taşlar,doğru efa ve doğru hin olacak.” (Kutsal Kitap, 2004 ; s.443)

<sup>9</sup> “Diyarınızda bir garip seninle misafir olursa , onu mağdur etmeyeceksiniz. Sizinle misafir olan garip , aranızda yerli gibi olacak , onu kendin gibi seveceksin ; çünkü Mısır diyarında gariptiniz , ben Tanrınız Rabbim” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.481)

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

gözde bir kavimdir, kurtarılacak olan ve diğer milletlere öncü olarak görülmüş olan bir millettir. Dünya ve evren, İsrail oğulları olduğu için, Yahve tarafından yaratılmışsa ; İsraililerin kendilerine vaat edilmiş olan günleri beklemeye hakları vardır.

Her Sebt yılında, tüm borçların silinmesi ve bütün İsraili kölelerin de azat edilmesi emredilmiştir.<sup>10</sup> Her Yubil yılının kapanmasında, arazi, esas mülk sahibine geri dönüş yapması bildirilmektedir.<sup>11</sup> Böylece, İsraililerin Mısır'dan çıkışlarını gerçekleştiren, daha sonra da kendilerini Yasasına adanmalarını sağlayan Musa; eski kanunnamelerden kesin olarak çok farklı olan bir şeriate ve çok büyük bir önem verdiği Yahve'ye tapınma emrine sahiptir. Buna rağmen Musa'nın yolu, pek çok yönden Mısırlıların İknaton dinini çağrıştırır özellikleri taşımaktadır.

Yahve dini, Yakub'un nesli üzerine kurulmuş olmasıyla, tek bir dünya içinde tek bir ilâha yönelmesini şart koşmasıyla, ahiretle ilgili ödüllendirici ya da cezalandırıcı bir yaklaşıma hiç girmemiş olmasıyla, öbür dünyaya özgü cennet ya da cehennem gibi kavramları dahi hiç bildirmemiş olmasıyla, ölümden sonraki hayatla ilgili bir uyarıda bulunmamış olmasıyla; diğer Sami dinleriyle, özellikle de Asurlular ile Babillilerin dinleriyle çok yakından bir benzerlik göstermektedir. Yahve'ye yönelen inanç ve tapınma yolu, İsrailileri, Mezopotamyalıların rağbet ettikleri ilâhlarından ve bu mabutlar için benimsenmiş yaşama tarzlarından tümüyle farklı kılmıştır. Fenikelilerin inançlarında özellikle etkili olmuş Moloch, Astarte vs. gibi ilâhlarının hiç biri, Yahve dininin oluşumunda belirleyici bir tesire sahip olmadığı halde; İsraililer için çok büyük bir önem taşıyan Sebt kurumunun, daha önce Babil'de oldukça yaygın olan aya tapınma kültüründeki Shabbattu günüyle çok yakından bir ilgisinin bulunduğu öne sürülmüş de değildir.

İsraililerde yeminle doğrulama anlamına gelen bu kelimenin kökü irdelendiğinde, yedinci güne kendini adama anlamına gelen kelimelerle de karşılaşılmış olduğundan; yedi rakamının kutsiyetine, Babillilerin olduğu kadar eski zamanlardaki Filistin'deki insanların da inandığı için; bu kültürlerden bir aktarmanın gerçekleşmiş olduğu olasılığını güçlendirmektedir. Ancak, çok öncesinden Mezopotamya ülkelerinde yedinci güne beslenen bu derin saygı, diğer kültürlerden aktarılmış bir alışkanlık olmayıp; gerçekten kendi içlerinden oluşturulup yaygın kılınmış olan ortak bir geleneğin ürünü olduğu

<sup>10</sup> “Her yedi yıl sonunda bir ibra yapacaksın. İbra şöyle olur ; her alacaklı komşusuna verdiği şeyi ibra edecektir; komşusunu ve kardeşini sıkıştırmayacaktır, çünkü Rab'bin ibrası ilan edilmiştir. Yabancıyı sıkıştırabilirsin, fakat kardeşinle olan kendi her şeyini elin ibra edecektir. Bununla beraber sende fakir olmayacaktır, çünkü Tanrın Rabbin onu mülk edinmek için sana miras olarak vermekte olduğu diyarda, ancak bu gün sana emretmekte olduğum bütün bu emri yapmak üzere tutmak için Tanrın Rabbin sözünü dinlersen , Rab seni mutlaka mübarek kılacaktır. Fakir kardeşine elini kapamayacaksın; ona mutlaka elini açacaksın, muhtaç olduğu şeyde mutlaka ihtiyacına yetecek kadar ona ödünç vereceksin. Sakın ; yedinci yıl, ibra yılı yakındır diye yüreğinde bayağı düşünce olmasın, fakir kardeşine karşı gözün kötü olmasın, ona bir şey vermemezlik etmeyesin. Eğer kardeşin, İbrani bir erkek ya da İbrani bir kadın sana satılır, altı yıl sana kölelik ederse; o zaman yedinci yılda onu yanından hür olarak salıvereceksin. Hür olarak onu yanından salıverdiğin zaman, onu eli boş olarak salıvermeyeceksin. Kendi süründen ve harmanından, masarandan ona cömertçe vereceksin. Eğer İbrani bir köle satın alırsan, altı yıl hizmet edecek, yedincide hür olarak meccanen çıkacaktır.” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.278)

<sup>11</sup> “Kendin için yedi yıl Sebtlerini, yedi kere yedi yıl sayacaksın; kendin için yedi yıl Sebtlerinin günleri kırk dokuz yıl olacak. Ellinci yılı takdis edeceksiniz, memlekette orada oturanların hepsine azadlık ilân edeceksiniz ; sizin için Yubil olacak, sizden her biri kendi mülküne dönecek, sizden her biri kendi aşiretine dönecek. Bu ellinci yıl size Yubil olacak; ekmeyeceksiniz, o yılın artansürenini biçmeyeceksiniz, budanmamış asmanın üzümlerini devşirmeyeceksiniz. Çünkü, Yubildir, size mukaddes olacaktır, onun mahsulünü tarladan yiyeceksiniz. Bu Yubil yılında sizden her biri kendi mülküne dönecektir. Eğer, komşuna bir şey satarsan yahut komşunun elinden bir şeyi alırsan, birbirinize haksızlık etmeyeceksiniz. Komşudan Yubilden sonraki yılların sayısına göre satın alacaksınız. Kanunlarımızı yapacaksınız, hükümlerimizi tutacaksınız , memlekette emniyetle oturacaksınız.” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.251)



konusunda, araştırmacılar arasında görüş birliği bulunmaktadır.

### 3.Sept günü

Mezopotamya'da Shabbattu günü,ayın sürekli yinelenmekte olan hareketleriyle çok yakından ilgiliydi. Yeni ay,dolunay derken daha sonra günlerin de ayın bu hareketlerine bağlı kalınarak yedi rakamına ve yedinin katlarına bölünerek belirlenmesinde,yedi sayısının kutsiyetine duyulan inancın hiç rolü olmamış değildi. İsrail'de, ayın bu değişik görünümüne hiç aldırılmamış olduğu öne sürülse bile, her yedinci günde sürdürülen bu bayramvari havanın dahi; eski zamanlardaki ayın her yeni hareketinin kutsal sayılmasının ve dolunaya beslenen sevginin izini taşıdığı dahi iddia edilmektedir. Kaldı ki, İsraililerin ilk nebilerinin dahi,her yeni ayı ve her yedinci günü,Yahve'nin bayram günleri olarak düşledikleri, hiç de yalan değildir.

Nitekim, aşağıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı gibi , belki de Sabbath'ın esas anlamı, dolunayı içermiş olmasına rağmen , daha sonra,yedinci gün olarak yorumlanmış olabilir.<sup>12</sup> İsraililerin, tıpkı Babilliler gibi yedi rakamının uğuruna inanmış olduklarına dair ikna edici kanıtların bulunmasına karşın; büyüsel bir anlayış olarak yedi sayısını algılayış tarzı bakımından,aralarında çok derin farklılıkların olduğu da kesinlik kazanmıştır. Mezopotamya'da shabbattu, tarihteki anlamı itibarıyla ceza günü olarak görülmekteydi. Oysa, İsraililer ,yedinci günü,esas itibarıyla, çalışmaktan vazgeçilen bir dinlenme günü olarak benimsemiş olduklarından, apaçık bir şekilde mutluluk anlamını ifade etmekteydi. İsraililer bu sebt gününde,her zamanki olağan işlerini bırakırlar , özellikle de Tanrı adamını ziyarete gider;dünyevi olan tüm meşgalelerden elini çekerlerdi.<sup>13</sup>

Nebi Nehemya da,benzeri bir yaklaşım içine girerek,Jehu'nun hükümlerine zamanından beri aktarılan nebilerin menkıbelerine de uygun olarak ; köleler ile alt tabakaların, sebt gününü bir dinlenme ve ibadet günü olarak getirilen yasaklamalarına uymada titizlik göstermeleri gerektiğini bildirmiştir.<sup>14</sup> Böylece Sebt gününde ürün satıcılarına karşı kesin tavrını almış olmakla,şehirli tüccar kesiminin o günkü faaliyetlerini bütünüyle engelleyen nebi Amos ; Sebt gününün bir dinlenme günü olduğu kadar, Tanrıya adanmış olan bir ibadet günü de olduğunu göstermek istemiştir.

<sup>12</sup> “Altı gün kendi işlerini yapacaksın, yedinci günde öküzün ve eşeğin rahat etsinler, cariye'nin oğlu ve garip dinlensinler diye, istirahat edeceksin. Toprağını altı yıl ekeceksin ve mahsulünü toplayacaksın; fakat yedinci yıl,onu rahat ve boş bırakacaksın. Buğday biçiminin turfandaları zamanında kendine haftalar bayramını ve senenin sonunda da devşirme bayramını yapacaksın. Çünkü,senin önünden milletleri kovacağım, senin kudretlerini genişleteceğim, kimse senin diyarına göz atmayacak.” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.410)

<sup>13</sup> “O günlerde Yehuda'da gördüm ki,bazı adamlar Sebt gününde mâsarada ayaklarıyla üzüm çiğniyorlardı , içeri demetler getiriyorlardı, onları eşekler üzerine yüklüyorlardı, şarap,üzüm,incir ve her çeşitten yüklerini de Sebt gününde Yerusâlim'in içine getiriyorlardı ; zahire sattıkları bu günde onları azarladım. Surlular da orada otururlardı, balık ve her çeşitten eşyayı getirirler, Sebt günü Yahuda oğullarına satarlardı. Yahuda'nın ileri gelenleriyle çekiştim ; onlara edim ki,'Sebt gününü bozarak yaptığımız bu kötü iş nedir? Atalarımız böyle yapmadılar mı? Tanrımız bütün belâları üzerimize ve bu şehrin üzerine göndermedi mi? Siz de Sebt gününü bozarak İsrail üzerine kızgınlığı arttırıyorsunuz. Böylece Sebt'ten önce Yerusâlim kapıları üzerine karanlık basmaya başlayınca,kapılar kapatılsın ve Sebt'ten sonraya kadar açılmasın, diye emrettim. Sebt gününde içeri yük girmemesi için uşaklarımdan bazılarını kapılara koydum. Tüccarla her çeşit eşya satanlar bir iki kere Yerusâlim'in dışarısında gecelediler. Onları azarlayınca , artık bir daha Sebt günü gelmediler.” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.554)

<sup>14</sup> “Sebt gününü takdis etmek için , Tanrın Rab sana emrettiği gibi onu tut. Altı gün işleyeceksin ve bütün işini yapacaksın, fakat yedinci gün Tanrın Rabb'e sebttir; sen, oğlun, kızın, kölen,cariye'nin,öküzün,eşeğin,hiç bir hayvanın ve kapıda olan garibin hiç bir iş yapmayacaksınız ; ta ki , kölen ve cariye'nin gibi istirahat etsinler. Mısır diyarında köle olduğunu,Tanrın Rabbinin seni oradan kudretli elle ve uzanmış kolla çıkardığını hatırlayacaksın; bunun için Tanrın Rab,Sebt gününü tutmayı sana emretti.” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.598)

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

Tesniye dönemlerinde , temel bir dinsel güdü olarak hayırseverliğin ön plana çıktığı , ancak , Mısır'dan çıkış sırasında Sebt'in gerçek anlamına kavuştuğu öne sürülmektedir. Böylece, sadece Mısır'dan çıkış döneminden itibaren,artık Sebt gününe ait emirler kesinlik kazanarak ; dünyevi olan bütün meşgalelerden tamamıyla el çekmişler,o günü yalnızca Tanrı için yaşamaya başlamışlardır. Tanrı'nın altı günlük çalışması sonrasında evreni yaratmış olduğuyla ilgili Tevrattaki açıklamalarla,Sebt,kâinatla ilgili bir anlam yorumuna da ulaşmıştır.<sup>15</sup> Nebilerin döneminin artık iyice kemale erdiği Mısır'dan çıkış sonrası zamana gelindiğinde,Sebt gününün gereklerini yerine getirmeme, ölümle cezalandırılması gereken bir suç haline gelmişti.<sup>16</sup>

Sebt gününün benimsenmesine,çöllerde veya steplerde hayvan yetiştiren çiftçiler arasında rastlanılmadığı gibi,gökteki ayın görünüşleriyle de pek az bir ilgisinin kurulmakta olmasına rağmen; yerleşik tarımsal faaliyetin yaygınlaştığı bir sırada ortaya çıkmış olması , hiç de tesadüfi değildir. Yine de , yedi rakamının uğuruna inanmaktan kutsal kılınmasına yönelme eğiliminin kaynağı olarak , ayın devirsel hareketlerinin dörde bölünmesiyle elde edilmemiş olduğunu kanıtlayan bir bulguya , rastlanmış değildir. Ancak, Babil'deki anlamı ile kutsal dinlenme günü olarak İsraililerin bu yorumu birbirleriyle kıyaslandığında, aralarındaki kesin farklılık daha da belirginleşmektedir.

Düzenli bir şekilde ibadetin yinelenmesi şart koşulan bu günde, emirlerin yerine getirilmesinde gösterilen bu dinsel titizlik; Babil'deki soylu rahiplerin edindikleri astronomiyle ilgili bilgilerindeki üstünlük kurucu fikirlerine tamamıyla karşıt oluşturacak bir şekilde ; Filistin'deki köylü zümrelerin ekonomik çıkarlarının ve alışkanlıklarının yöresel şehir pazarı üzerinde odaklaşmasını da sağlamıştır. Babil'deki astronomiyle ilgili bilgilerin doğruluğunun, törenselleşmiş bir içerik kazanması , gerçekten dikkât çekiciydi. İsrail'de de, Sebt günü geleneklerinin değişmez bir hale gelerek dinsel bağlılığın ifadesini oluşturmasıyla birlikte; köylülerin küçük kent esnafının çıkarlarının , sürekli kurularak yinelenen bir pazar günü olarak ortaya çıkmasını da sağlamıştı.

Sebt gününün düzenli şekilde yinelenmesi , muhtemelen pazar ekonomisinin gücünü de arttırmıştı. Nitekim, Kitabı Mukaddesin Tesniye bölümü , kent-devlet ile ilgili çok özel yasaları içermiş olmasına karşın,eski zamanlara ait olan ay festivallerinden hiç söz etmemektedir. Denilebilir ki , İsraililer hiç bir zaman , yıldızların hareketlerine göre doğru bir şekilde hesaplanmış takvim oluşturma yaklaşımına girmemişlerdir. Çok basit astronomik gerçeklerle ilgili doğru belirlemelere gitme zorunluluğuyla sonradan judaizmin oluşmasıyla birlikte karşılaşılmış olursa bile,bunda da çok büyük güçlüklerle uğranılmıştır.

<sup>15</sup> 'Tanrı yaptığı işi , yedinci günde bitirdi ; yaptığı bütün işten yedinci günde istirahat etti. Tanrı yedinci günü mübarek kıldı,yedinci günü takdis etti ; çünkü Tanrı yaratıp yaptığı bütün işten o günde istirahat etti.' (Kutsal Kitap , 2004 ; 604)

<sup>16</sup>'Rab,Musa'ya söyleyip dedi , İsrail oğullarına Sen söyleyerek de, Benim Sebt günlerimi gerçekten tutacaksınız, çünkü Sebt günü,sizinle benim aramda nesillerinizce bir alâmettir ; taa ki, sizi takdis eden Rab'bin ben olduğunu bilesiniz. Bunun için Sebt'i tutacaksınız, çünkü size mukaddesdir ; Sebt'i bozan mutlaka öldürülecektir. Altı gün iş işlenir , fakat yedinci günde Rab'be mukaddes rahat Sebtidir ; Sebt gününde iş işleyen herkes, mutlaka öldürülecektir. Nesillerinizce Sebt'i ebedi bir ahit etmek üzere,İsrail oğulları Sebt'i tutacaklardır. Çünkü Rab , gökleri ve yeri altı günde yarattı, yedinci günde rahat etti ve dinlendi. Sina dağında, Musa ile söyleşmeyi bitirince,şehadetin iki levhasını, Tanrının parmağıyla yazılmış taş levhaları, Musa'ya verdi.'" (Kutsal Kitap , 2004 ; 85)

Sebt günüyle ilgili gelenekselleşmiş olan dinsel törenler dahi, aya beslenen aşırı hayranlıkla bağlantılı olmaksızın kendi başına oluşmuş olmasına karşın, Yahve dininin neredeyse en temel ayinsel emirlerinin odağını meydana getirmiştir. Bütün bunlarla birlikte , yerleşik tarıma geçilmesinin sonucunda, İsraililer tarafından kısmen de olsa devralınmış olan pek çok diğer yönelimlerin olmasına rağmen, bunların hiç biri, sürekli bir şekilde yinelenerek kalıcı bir etkinliğe sahip olmuş değildir. Bunların tamamının sapkınlık olarak nitelendirilerek yok edilmesi kaçınılmaz olmuştur. Amarna tabletlerinde yer alan Khabiri ilâhlarına , kısaca 'ilani' denilmekte olduğu , yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır. Kenan diyarında oturanlar ve kuzeye yerleşmiş bulunan İsraililer tarafından bu ilâhların 'elohim' olarak adlandırıldığı için, çoğul bir anlam taşıdığı ; ancak, daha sonradan İsrail dininin oluşmasıyla birlikte tekil bir düşünceyi de beraberinde getirmiş olduğu, benimsenen bir görüştür.

Tevrat'ta sözü edilen<sup>17</sup> Rab'bin bu üç adamdan hangisi olduğu açıklık kazandırılmamış olduğu gibi, bunlar arasında farklılığın bulunduğu asla vurgulanmış değildir. Sonuçta, İsraililerin Yahve dininde dahi, çoktanrıçı anlayışların asla bulunmadığı yargısı, kesinlik kazanmış değildir. Sara'nın çocuğunun olacağını önceden bildirmesiyle<sup>18</sup> , çok üstün ve aynı zamanda da soyut bir Tanrı tasarımına gidildiği, Tanrı ile insanlar arasında semavi mesafe düşlemesi yapıldığı, öne sürülen görüşler arasındadır.

'Üç adam' ifadesiyle , Tanrının bu şekilde çoğul anlamda kullanılması, o sıralar Fenikelilerde çok yaygın olduğu, daha sonra da Babil'deki çoğul şekliyle 'ilani' mabudunun bir tür ilâhların ilâhı olarak görülerek, İsraililerin 'elohim' yorumundaki Tanrı görüşlerine tesir etmiş olduğu, benimsenmemiş bir görüş değildir. Yine ilâhlar için bir tapınak inşa etme düşüncesi, bu ilâhların ilâhı anlayışının temelini oluşturmuştur. Böylece İsraililerin Kenan diyarındaki göç yaşamlarında , ilâhların ilâhı ya da üstün ilâh fikirleriyle tanışıp, bundan etkilenmiş olarak üstün bir tek Tanrı tasarımına yeltenmiş oldukları , sonradan yapılan araştırmalarla da kesinlik kazanmıştır.<sup>19</sup>

Bu ifadelerle , artık İsraililerle bir anlaşma da yapmış olan Yahve , her şeyden üstün bir Tanrı haline gelmiş durumdadır. Ancak, hâlâ ismi bilinmemektedir, belki de sırf bu nedenle, kendisine, açıkça her şeyin ilâhı olarak görüldüğünden 'elohim' denilmektedir. Her şeyin ilâhı anlamında benimsenilen bu elohim kelimesini, Babil'deki göklerin üstün ilâhı inançlarıyla bir kıyaslamasını yapan araştırmacılar ; Kenan diyarında on beşinci asır kadar gerilere gidebilen ilâhların ilâhı anlamında 'bel ilanu' adıyla üstün bir mabudun tasarlanmış olduğunu, açığa çıkartmışlardır.

<sup>17</sup> “Mamre meşeliğinde Rab, İbrahim'e göründü. İbrahim, günün sıcağında çadırın kapısında oturuyordu, gözlerini kaldırıp baktı, işte karşısında üç adam duruyordu, onları görünce çadırın kapısından karşılamaya koştu ve yere kadar eğildi; 'Ey Efendim , eğer şimdi gözünde lütf buldumsa, kulunun yanında kalmadan geçme' dedi. Rab, İbrahim'e dedi, 'Gelecek sene bu mevsimde mutlaka senin yanına döneceğim , karın Sara'nın bir oğlu olacaktır. ' İbrahim ile Sara kocamış ve yaşa ilerlemişlerdi , Sara âdetten kesilmişti. Rab, İbrahim'e dedi, 'Sara, gerçekten doğuracak mıyım, ben ve efendim kocamıştır diyerek neden güldü? Hiç Rab için imkânsız diye bir şey var mıdır? Ben , yapmakta olduğum şeyi İbrahim'den gizleyecek miyim? Çünkü İbrahim gerçekten büyük ve kuvvetli millet olacak , yeryüzünün bütün milletleri onda mübarek kılınacaklardır.” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.33)

<sup>18</sup> “Rabb'in önünde duran İbrahim , yaklaşmış dedi, 'Salihi kötü ile birlikte yok edecek misin? Rab dedi, 'On kişinin hatırı için harap etmeyeceğim.' Rab, İbrahim'le konuşmasını bitirince , gitti , İbrahim de yerine döndü.” (Kutsal Kitap , 2004 ; 32)

<sup>19</sup> “Ben, Kadir Tanrımın , benim önümde yürü ve kâmil ol , ahdimi seninle benim aramda edeceğim ve seni ziyadesiyle çoğaltacağım ; bir çok milletlerin babası olacaksın, senden krallar çıkacaklar; ahdimi nesillerince ebedi ahit olarak sabit kılacağım, senin gurbet diyarını ve bütün Kenan diyarını sana ve senden sonraki zürriyetine ebedi mülk olarak vereceğim ; gulte etinde sünnet olunacaksınız ; sizinle benim aramdaki ahdin alameti olacaktır.” Kutsal Kitap , 2004 ; s.61

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

“Musa Tanrıya, 'İşte, ben İsrail oğullarına geldiğim zaman, onlara,beni size atalarınızın Tanrısı gönderdi dersem,onlar da bana, 'Onun ismi nedir' diye sorarlarsa , onlara ne diyeyim”<sup>20</sup> deyince ; yine Tanrı Musa'ya, “İsrail oğullarına böyle diyeceksin, atalarınızın Tanrısı, İbrahim'in Tanrısı , İshak'ın Tanrısı ve Yakub'un Tanrısı Yehova beni size gönderdi; ebediyen ismim bu , devirden devire de anılmam budur”<sup>21</sup>, dedi." ifadesiyle, Musa'ya gelinceye kadar ismi bilinmeyen Yahve'nin bu şekildeki yorumuna , göklerin ve cennetlerin üstün ilâhı fikri kolaylıkla tesir etmiştir.

Ancak , ilâhların ilâhı görüşünün etkisiyle de giderek tek Tanrı inancının benimsenmesi sonucunda , Yehova'nın kıskanç öfkesi de açığa çıkmaktadır. Nitekim , "Onların ilâhlarına ibadet etmeyeceksin, onlarla ve ilâhlarıyla ahdetmeyeceksin ; eğer onların ilâhlarına ibadet edersen mutlaka sana tuzak olacaktır. Kıskanç bir Tanrıyım. İsmi kıskanç olan Rab , kıskanç bir Tanrıdır. Onların ilâhlarına bağlı kalarak zina etmeyin , ahdetmeyin ve kurban kesmeyin. Kendin için dökme ilâhlar yapmayacaksın.”<sup>22</sup>

Yukardaki ifadelerle, Yahve, kıskanç bir ilah olduğu, karşısında başka ilahları istemediği uyarısında bulunmakla kalmamış; "Benden önce Tanrı olmadı ve benden sonra da olmayacak. Ben,Rabb'im,ben bildirdim ,ben kurtardım, benden başka kurtarıcı yoktur, ben işittirdim , siz şahitlersiniz. Evet , gün olalıdan beri ben oyum, benim elimden kurtaran yoktur,ben işlerim, kim engel olabilir?”<sup>23</sup> tanımlamasıyla da, kendisini anlatmaktadır. Yahve, İsraililerin yabancı ilahlara tapınılmasını ve diğer uluslara benzemesini kesinlikle yasaklamaktadır. “Çünkü,onlar şarktan gelen şeylerle dolu, onlarda Filistiler, gibi müneccim ve ecnebilerin çocuklarıyla el ele veriyorlar. Onların memleketi de ilahlarla dolu, kendi parmakları ile yaptıklarına,ellerinin işine tapıyorlar.”<sup>24</sup> Bu gibi ifadeler, artık Yahve'den başka bir ilâh aramamak gerektiği düşüncesinin önemini belirtmektedir.

Ancak, Yehova'nın tek Tanrı haline gelinceye kadar; Sümerlilerin , Fenikelilerin ve Filistinlilerin tapınmalarından İsraililerin hiç etkilenmemiş oldukları , kesinlikle söylenemez. Eskiden kalma bir gelenek olarak , İbrahim zamanı sırasında tapınılan en yüce ilâh olarak 'El eljon', benzeri kudretlerle donatılarak yerin ve göklerin ilâhı şeklinde İsraililerin kültürüne geçmediğini kimse iddia edememektedir. Yine,Schadu ile yakından bağlantılı olan El shaddaju unvanının, Babil'deki bir dağın isminden esinlenmiş olabileceği dahi söylenmektedir. Benzeri şekilde, varlığına inanılan pek çok semavi imgelemlerin,Yahve'nin habercisi ve destekleyicisi olarak yorumlandığı da,bir gerçektir. Yine Mamre meşeliğinde İbrahim'e görünmüş olan 'üç adamın' arasından hangisi için Rab nitelemesinin yapılmış olduğunun belirsizliği; semavi imgelemlerin neredeyse tamamının birer ilâh olarak algılanmış olduğu fikrini doğrulamaktadır.

Aynı şeye , aşağıdaki ifadelerle , eski zamandan kalma insandan üstün varlıkların ve bunlarla ilgili olarak yaratılan efsanelerin bildirilmesinde rastlamak olanaklıdır.<sup>25</sup>

<sup>20</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.72

<sup>21</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.72

<sup>22</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.116

<sup>23</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.49

<sup>24</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.206

<sup>25</sup> “Tanrı oğulları adam kızlarının güzel olduklarını gördüler , bütün seçtiklerinden kendilerine karılar aldılar. Rab dedi, 'Ruhum, adam ile

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

“Çaşıtlamak için içinden geçtiğimiz memleket , ahalisini yiyen bir memlekettir; içinde gördüğümüz bütün halk uzun boylu adamlardır. Orda nefilimi gördük , kendi gözümüzde biz çekirgeler gibi idik ve onların gözünde de öyle idik.”<sup>26</sup> Bu gibi ifadelerle , 'nefilim' kelimesine açıklık getirilmiş olsa da,bunların , göksel varlıklar olarak algılanmış olduğu , eski Kenan diyarındaki insanların inançlarının kalıntılarını taşımış olduğu , yine sonradan yapılan araştırmalarla açıklık kazanmıştır.

Bütün bunlar,İsraillilerin Yahve anlayışının, gerçekte, bu eski zaman kültürlerinin birer aktarımı sonucunda ortaya çıkmış olduğu olasılığını irdelemek gayesiyle anlatılmaktadır. İsraillilerin ataları,bu ilâhlar anlayışıyla bir taraftan mücadele ederlerken ve kendi tek Tanrı düşüncelerini oluştururken bile ; Sümerlilerin, Fenikelilerin ve hatta Filistinlilerin eski zamandan kalma inançlarının tesirinde kalmış oldukları, sonradan yapılan araştırmalarla neredeyse kanıtlanmış bir durumdadır. Büyük tufanla birlikte , nefilim korkuları da sona ermiştir.<sup>27</sup>

İsraillilerin her şeye kadir olan bu tek Tanrı anlayışlarına ulaşmaları, Kitabı Mukaddes'de, Yehova'nın bir takım mücadeleden ve hatta sınamadan dahi geçmesini gerektirmiştir. Nitekim,elim'e (ilahlara) karşı İşaya'nın öfkeli sözleri , bir zamanlar Yahve'ye karşı çıkmış olan bu ilahların sonlarını anımsatmaktan ibaret olsa bile , bunlardan bir kısmının isimlerini Yahveyle bir tutmuş olmadığını , kimse iddia edememektedir. “Milletlerin ilâhlarından biri Asur kralının elinden hiç kendi memleketini kurtardı mı? Hamatın ve Arpadın ilâhları nerede?Bu memleketlerin bütün ilâhları arasında kendi memleketlerini benim elimden kurtaranlar kimlerdir ki; Yehova,Yeruşalim'i benim elimden kurtarsın?”<sup>28</sup>

Açıkça Yahve ile bir tutulmamış olsa dahi , numina, yiğitleri pusuya düşürdüğü için , neredeyse bir ilâh konumuna çıkarılmıştı. Yine böyle bir ilâh ,Yakup peygamberle giriştiği güreşte yenilmemiş miydi?<sup>29</sup> Musa önceki ataerkil dönemlerinde İsraillilerin tapındıkları ilâh ise , 'El Shaddaj' idi. Bu arada , İknaton'un güneş dininin Yahve'ye tapınma anlayışı üzerinde doğrudan bir tesirinin olmuş olması, çok yüksek bir olasılıktır. Davud dönemindeki Baal tapınmalarının kaynağı, Kenanlı köylülerin kültlerinden yükselmekte olduğundan; yerleşik bir hayata henüz geçememiş olan İsraillilerin 'El' tapınmaları, ağaçlar ve koruluklarla bağlantılıyken; Yahve kültü de Shiloh ile Gibeon deresinde daha çok savaşçı bir özellik taşımaktaydı. Üstelik , Garizm dağında ve diğer dağ tepelerinde en

ebediyen çekişmeyecektir ; çünkü o da ettir, bunun için onun günleri yüz yirmi yıl olacaktır. Tanrı oğulları insan kızlarına vardıkları ve bu kızlar onlara çocuk doğurdıkları zaman, o günlerde, hem de ondan sonra , yer yüzünde nefilim (iri adamlar) vardı.” Kutsal Kitap, 2004 ; s.22

<sup>26</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.12

<sup>27</sup> “Tanrı,Nuh'a dedi, 'Önüme bütün beşerin sonu geldi ; çünkü onların sebebiyle yeryüzü zorbalıklarla doldu , işte ben , onları yeryüzüyle beraber yok edeceğim. İşte ben , göklerin altında kendisinde hayat nefesi olan bütün beşeri yok etmek için, yeryüzü üzerine sular tufanını getiriyorum ; yeryüzünde olanların hepsi ölecektir. Fakat seninle, ahdimi sabit kılacağım. 'Bütün karada olanlardan burunlarında hayat nefesi olanların hepsi öldüler. Artık,her kim adam kanını dökerse, onun kanı adam iliyle dökülecektir ; çünkü Tanrı kendi suretinde adamı yaptı.” Kutsal Kitap, 2004 ; s.155

<sup>28</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.378

<sup>29</sup> “Yakup yalnız başına kaldı , seher sökünceye kadar bir adam onunla güreşti. Yakubu yenmediğini görünce , uyluğunun başına dokundu , güreşirken Yakub'un uyluk başı incindi. Yakup , 'Bırak gideyim, çünkü seher vakti oluyor' deyince;'Beni mübarek kılmadıkça, seni bırakmam ; adın nedir' diye sordu ; Yakup deyince,'Artık sana Yakup değil,ancak İsrail denilecek , çünkü Tanrı ile ve insanlarla uğraşıp yendin' dedi. Yakup,sorup dedi, 'Rica ederim,adını bildir'. Adımı niçin soruyorsun? Orada onu mübarek kıldı. Yakup o yerin adını Peniel (Tanrının yüzü) koydu ; çünkü , 'Tanrıyı yüz yüze gördüm,canım sağ kaldı' dedi.” (Kutsal Kitap , 2004 ; 32)



yüce Tanrıya tapınma gayretleri ; Babillilerin mümkün olduğu nispette gök ilâhına yakın olabilmek için kurdukları dev teraslı kulelerden ilham almış olabileceklerini düşündürmektedir.

Orta doğuya özgü ilâhların neredeyse tamamı , yıldızlarla ilgili olduğu kadar bitkileri de kapsamaktaydı; ayrıca bu ilâhlarınher biri,bir diğerine çok yakından benzemektedir. Buradaki ilâhların alışılmış kişiselleştirilmeleri , derece derece gelişme göstermekteydi. Esas olarak, ilâhların kişisel algılanmaları kadar bu ilâhlara tapınma zamanlarını, ayın devrinsel hareketlerinden ayrı olarak ortaya çıkması, neredeyse olanaksızdı. Örneğin, Babildeki yazıcıların ilâhı olan Nebu; kültürel bir işleve sahip olduğu gibi,daha başlangıcından beri tamamıyla kişisel olarak algılanmaktaydı. Ancak, kişiselleştirilmiş bu ilâhlara olağanüstü güçlerin atfedilmesi, daha sonra , bunların çoğunda kişisel olmayan niteliklerinin de abartılmasına neden oldu.

Yüksek zekâ sahibi bilgili kimselerin zihninde , her yerde var olan ve her şeyin de üzerinde bulunan , her şeye kadir bir güneş ilâhı olduğundan; bunlardan bir kısmı , diğer ilâhlara atfedilen bu algılamaları, anlamsız bulmaktaydı. Filistin'de dahi, böyle bir üstün ilâh arama eğilimi,değişik zamanlarda ortaya çıkmıştı. Ancak, diğer ulusların geçmişlerinden aktarılan ilâhlar sendromunun tesirinde kalmış dahi olsalar, İsraililerin 'elohim' kavramında yetkinleştirdikleri tek Tanrı inancı ,bu eğilimin en mükemmelleşecek tarzını içermekteydi. Değişik şekilleriyle olsa dahi günümüze kadar gelen tek Tanrı inancının ilk temsilcileri olan İsraililerin Yahvesinin bu konuma gelebilmesi , krallarla ve ilâhlarla giriştiği mücadelelerden zaferle çıkmasına bağlıydı.

#### 4. Ahit Sadakatiyle Yabancı İlahlara Karşı Çıkılması

Yahve'yle kıyasıya bir mücadeleye girişmiş olan Kenan diyarının en önemli ilâhı sayılan Baal ; Fenikelilerin inançları üzerinde de etkili olmasına rağmen , Babillilerin dinine uygun olarak değişimlere de uğramıştı. Henüz daha yazıya geçememiş olan ve ilkel tarzda yaşayan halklar arasında oldukça yaygınlaşmış; etrafta rastlanılan her şey üzerinde güç sahibi olan , doğal olaylara hükmeden ve insanların toplumsal hayatlarını da önceden belirlediğine inanılan özel bir efendiye beslenen inanç,Baal'in zihinsel temelini oluşturmuştur. Buradaki ilâh anlayışı, Hintlilerin dua ederlerken seslendikleri 'efendim' kavramıyla veya eski Çin'de benimsenilen ilâhların ilâhı nitelemesiyle , çok büyük benzerlikler taşımaktaydı. Her şey ve her olay , bir arazi parçasının veya sığır sürüsünün bir kimseye ait kılınmışçasına, Baal'e bağlı tutulmuştur. İlahların tamamı,esas olarak iki temel sınıflandırma altında konuşlandırılmıştı.

İlah zümresinin ilkini , yargılama gücünü elinde bulundurarak anlaşma bağıtlayan efendi onumuna ulaştırılmış; kendisine itaat edilmesi halinde himaye eden , fakat ahde vefa göstermeyenleri de şiddetle cezalandıran ve ölç alan ilâhlar oluşturmaktaydı. Salgın hastalıkların ilâhı, düşler diyarının ilâhı vs., hep bu türden güçleri olduğuna inanılan ilâhlardandı. Böyle olunca da,başa gelen her şeyin, her türlü felâketlerin ve yoklukların,topluluktaki bazı kimselerin aktarılan kolektif şahsiyetin dışına çıkarak bireysel davranması ya da aykırı eylemler içine girmesi sonucunda ortaya çıktığına inanılmakta;

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

ahde vefa gösterilmemesi sebebiyle kötülüklerin yazıldığı sanırına kapılarak, bu ilâhlar tarafından cezalandırılmış olduğu duygusu hemen herkesin maneviyatında kök salmaktadır.

İkinci grup ilâhlar, daha çok yöresel bir özellik taşımaktaydı ve toprağı bereketli kılma gücünü elinde bulundurduğuna inanılmaktaydı. Ancak, etrafındaki ilâhı bol kavimlerin kaygılarından ve efsanelerinden oldukça tesir görmüş olmasına rağmen, ulusun Tanrısı kavramına ulaşmış bulunan İsraililer; tıpkı Asurlu savaşı halkın ilâhı Bel gibi, belki de ondan daha fazla savaşı bir niteliğe sahip olan Yahve'ye inanmaktaydılar. Ancak Filistinli Baal, bütün karaların efendisiydi, böyle olunca toprakta yetiştirilecek olan her ürünün ilâhı konumundaydı. Babillilerin Bel ilâhı gibi, Baal de, toprağını işlettiiren patrimonial bir mizaca sahip bulunduğundan, ekilen her arazinin bereketini takdir etmekteydi. Baal tapınmaları, giderek ölümler diyarındaki ruhların halini sergileyen büyük bir ayinsel öneme sahip olmuştu.

Baal, özellikle Filistin diyarında yaşayan insanların, sığırların ve toprağın meyveleri üzerinde belirleyici bir kudrete sahip olduğundan bir tür bereket ilâhı olduğu halde; bu güç ile nitelikleri de Yahve'ye ait kılmak isteyen bazı İsraililer de bulunmaktaydı.<sup>30</sup> Yahve bu ifadesiyle, bereketli tarlaya Baal ile önceden bağlı kalınan yükümlülüklerin bir kenara atılması istenmekte, tamamıyla dinsel bir motivasyonu da oluşturmak üzere, '*Ben sizin Tanrınız, Yahveyim*'<sup>31</sup> tanıtmasıyla bildirilen fikirlerden meydana gelmektedir.

Ekonomik ve siyasal sahada tek hakim güç konumuna getirilmiş bulunması, bereket işlevi dolayısıyla da bütünüyle evrensel bir tasvir kazandırılmış olması nedeniyle; Baal, her yönüyle Yahve'nin en önemli rakibi konumundaydı. Nitekim İsraililerin, barış dönemlerinin sağladığı yakın ilişkileri sırasında tanıdıkları veya kentlerinin ilhakı ve topraklarının müsadere halinde ele geçirdikleri; Baal sunakları ve adetleri, diğer kent mülkleri ve kutsal mekânlarıyla birlikte kendilerine geçmekteydi. Öne sürülen esas görüş olarak, Tanrı birliğine yönelen bu kıyasıya rekâbet, kavimleri birbirine düşürmüş de değildi. İlâhlara armağanlar sunuluyordu, ancak, ilâhlar uğruna kavim savaşına pek girişilmiyordu. İlâhlar kendi aralarında kıyasıya bir üstünlük mücadelesine sokuluyordu, ancak, hiç bir ilâh için kavimler birbirleriyle savaşılmıyordu.

İlâhların kendi aralarındaki bu savaşa insanlar kesinlikle kayıtsız kalınıyordu. Yahve'nin konumunun giderek artmasıyla, Baal ile olan ilişkisini de daha bir boyutta düzen altına alınmasını gerektirmekteydi. Yahve göğün tanrısı olarak ve 'elohim' unvanını çağrıştıran konumuna ulaşarak kendisine bir tapınağın yapılmasına öncülük edebilirdi. Bu sırada Yahve adına kurulacak bir tapınak, üstünlük atfedilen diğer ilâhların kendilerine özgü mabetlerinin henüz olmaması sebebiyle, ilâhların çatışmasına da yol açabilirdi. Kaldı ki, bunlar arasından Baal ilâhının benimsenilen tapınmaların efendisi konumunu sürdürmesine, diğer taraftan da Yahve'nin yürütülen tapınmada bir araya getirilmesine rağmen, sadece Yahve adına tapınmanın yapılması, olası değildi.

<sup>30</sup>“Diyarınızın ekinini biçtiğiniz zaman, tarlanın köşelerini büsbütün biçmeyeceksin, ekinden düşen başakları devşirmeyeceksin. Bağ bozumunu büsbütün devşirmeyeceksin, bağının yere düşen meyvesini devşirmeyeceksin; onları fakir ve garip için bırakacaksın; Ben Tanrınız Rab'binim.” Kutsal Kitap, 2004 ; s.440

<sup>31</sup> Kutsal Kitap, 2004 ; s.96

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

İsraillilerin sürgün sonrası dönemlerine gelinceye kadar adını dahi bilmedikleri Yahve'ye, tek ve aynı tapınak içinde diğer yabancı ilâhlara da tapınmada,hiç bir vicdani tereddüde uğramamaktaydılar. Bütün bunlara rağmen, Baal,yabancı ulusların ilahları içinde ilâhların başı itibarını korurken; özellikle de İbrahimle yaptığı anlaşmayla ilişkileri önceden belirlenmiş olan Yahve ise,İsraillilerin ulusal Tanrısı nitelemesine ulaşmaktaydı. Böyle bir durumda, İsraillilerin ulusal Tanrısı konumuna gelecek olan Yahve'nin,yöresel ilâhlarla böylesine bir uyuşum içine girmesi;barış dönemlerinde sağlanan bereket ile başarılarla, Baal'e çok daha fazla önem verilmesine neden olabilirdi. Artık Yahve'nin büyük bir savaşta kendi kudretini kanıtlayarak ortaya çıkmasının zamanı gelmişti.

Baal'e karşı itirazın ve halkın hiddet gösterisinin belki de en önemli sebebi,yalnızca barış döneminin başarılı ve gönençli yıllarında değil;fakat bundan daha çok ulusal savaşa zorlanan istila senelerinde, aralıksız esaretin ve acımasız sefaletin asırlar boyu hüküm sürdüğü kölelik hallerinde katlanan zulüm ve haksızlıklara karşı, İsraillilerin kendi yanı başlarında hep Yahve'yi görmek istemeleri, adını dahi bilemedikleri bu İbrahim'in Tanrısının ahbine sadık kalarak kudretini açığa çıkartmasını bekledikleri, böylece Ona yönelmiş olmalarıdır.

Yine de Baal ile Yahve ilâhlarının çok uzun yıllar süresince barış içinde aynı seviyede İsraillilerin inanç dünyalarında yer almış olduğu;bununla da kalmayıp,Baal'e yönelenlerin Yahve'ye saygı duymaksızın da önemli gördüğü dönemlerin bulunduğu,yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır. Zira kuzey İsraillilerin mitolojilerindeki yiğitliğin baş karakteri arasında Baal isimlerine rastlanmamış değildir. Yahve'nin muzaffer savaş bahadırının ismi JerubBaal olduğu gibi,kendisi yeni ismi olan Gideon olarak anılmaktaydı. Benzeri şekilde, Yahve'nin yolundan gitmiş olan kral Seul'ün çocuklarının isimleri bile, Baal'e özgü çağrışımları ifade etmekteydi.

Baal'e özgü yöresel de olsa işlevsel özelliklerinin çok sık bir şekilde Yahveyle özdeşleştirilmiş olması sebebiyle;sonradan Yahve'ye aitmiş gibi gelecek nesillere aktarılan pek çok tapınma isnatlarının ve tasvirlerinin Baal'den esinlenmiş olduğu,yine yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılan bulgular arasındadır. Olduğu gibi korunarak gelecek kuşaklara aktarılmak istenilen bunca âdetlere ve kazılarla bulunup çıkarılan belgelere göre;İsrail'e has kılınmış özgün tapınma eğiliminin,gerçekte,bölgelerindeki çeşitli kùltlerin etkisiyle oluşmuş olduğu gayet açıktır.

Elbette ki çevresinde etkili olmuş bu çok farklı kùltürlerden aktarılan veya devralınan bu dinsel tasvirler ile algılamalar; İsraillilerin özellikle M.S. 2. ile 6. asırlar sırasında yetkinleştirmiş oldukları Rabbinik dönemde betimlenen Tanrı doğasıyla ilgili yüksek düzeyli zihinsel kurguları beraberinde getirmiş değildi. Yine de,İsraillilerin ilkel kùltlerinde uyguladıkları araç ile yöntemlere şöyle bir bakıldığında,kesinlikle kalıplaştırılmış örnek bir tarz oluşturacak bir şekildeki ayinsel birliği katı kurallarla yerleştirme eğilimine bu sıralarda geçildiği öne sürülebilir.

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

Bu dönemlerde, Tanrı tek bir ilâh olarak henüz kabul görmemiş olduğundan, Tanrının kalıcı bir imajı, nisbeten daha az bir önemdeydi. Kabul merasimi sırasında hâlâ hiç bir şeyin ön görülmemiş olması, maddi kültürün seviyesiyle ilgili olduğu kadar, kalıcı Tanrı imajının oluşturulmamış olmasının nedenini de açıklamaktadır. Bu nedenle, en eski yasa kitapları, yeryüzünü sade bir sunak mekânı, kırılmayan her taşı da o zamanlar alışılmış birer sunak taşı olarak kabul etmiştir. Böylece, Yahve, kendisinden başka bir ilâh için kurban kesilmesini ve dilekte bulunulmasını kesinlikle yasaklamıştır.<sup>32</sup>

Tapınmada suretsiz ve tasvirsiz yönelme, sanat etkinliklerinin geliştirildiği dönemlerde çok daha fazla ilerletilmiş olduğundan; gerçekte, benimsenilen bu eğilim, yalnızca Yahve'nin yoluna ait kılınmaktadır. Sonuçta, tapınılan ilahların kendilerini dahi koruyamadıkları veya haklarını dava edemedikleri anlaşılınca; suretsiz ve tasvirsiz yönelme, İsraililere özgü Yahve yoluyla özdeşleşmiştir. Suret önünde tapınma reddedilince, ilahlâra yönelmenin gerekli kıldığı bütün âdet ile eğilimlerde yasaklanmıştır.

Nitekim, Baal'in mezbahını yıkan ve onun yanındaki Aşera'yı kesen “*Gideon ölünce İsrail oğulları döndüler ve Baalların ardınca zina ettiler ve Baal-Beriti kendilerine ilâh ettiler.*”<sup>33</sup> Ancak, her şeye rağmen, diğer uluslarda pek izine rastlanılmayan İsraililere özgü denebilecek olan, İlahlara daima şüpheyle bakma ve reddetme eğiliminin bulunduğu, kabul edilebilir.

İsrail'de, Yahve, tek bir Tanrı olma yolunda ilerlemektedir. Yalnızca Yahve'ye tapınması gerektiği ve Onun diğer ilâhlarla asla eş tutulmayıp onların tamamının terk edilmesinin zorunlu olduğu isteminin pekiştirilmesinin yanında, suret tasvirleri olmaksızın bir tapınma tarzını da beraberinde getirmiş olması; sadece Yahve'ye atfedilecek olan şekilsel betimlemeleri men etmekle kalmamış, fakat bununla birlikte, elleriyle yapılan tüm ilâh tasvirlerinin reddedilmesini de sağlamıştır. Yahve suretsiz bir tek Tanrı olarak kendisini kabul ettirince, şekil veya suret olan her ilâh, Yahve'nin karşısına çıkarılan sahte ve hayali bir ilâh durumuna düşürülmüştür.

Yabancı ilahlara tapma eğilimi, böylesine bir katılıkla reddedilince; bu yasak, bütün güzel sanat ürünlerini de kapsamak suretiyle insan yeteneklerinin köreltilmesi sonucunu da beraberinde getirmiştir. Artık, elle yapılmış yabancı ilahlara tapınmak nasıl yasaksa, bu tür sanatlarla uğraşmak da en büyük günahlar arasında yer almıştır. Özellikle de ikinci emrin, “*kendin için hiç bir suret yapmayacaksın*”<sup>34</sup> yasağını getirmiş olması, bu gibi gayretlerin tamamının “*karşımda başka ilâhların olmayacaktır*”<sup>35</sup> buyruğuna göre yargılanmasına yol açtığından; sanatsal faaliyetlerin ve estetikle ilgili duyarlılıkların bu sahasına yönelik olumsuz bir yargıyı da beraberinde getirerek, İsrail halkının sonraki nesilleri üzerin de kalıcı bir tesirde bulunmuştur.

<sup>32</sup> “Rab ona dedi, babanın Baal mezbahını yık ve yanındaki Aşera'yı kes; bu hisarın tepesinde Tanrın Rabbe usulü üzere bir mezbah yap, keseceğin Aşeranın odunlarıyla yakılan takdimi arz et. 'Yoaş kendisine karşı duranların hepsine, 'Baal için siz mi dava edeceksiniz yahut siz mi onu kurtaracaksınız? Baal eğer bir ilâh ise, biri onun mezbahını yıktı diye kendisi ona karşı dava etsin.'” (Kutsal Kitap , 2004 ; s.796)

<sup>33</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.521

<sup>34</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.406

<sup>35</sup> Kutsal Kitap , 2004 ; s.611

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

Yahve'nin getirmiş olduğu ahit kuralları içinde,dökme suretlerin yapılmasını kesinlikle yasaklamış olması,on emrin esas vurgusunu oluşturmuştur. Şehir kültürünün birer sonuçları olarak da denilebilen, oyma ve dökme işlerine karşı kesin olumsuz tavrın takınılması, bu yöndeki tüm sanatsal faaliyetlerin neredeyse bütünüyle sonunu getirmiştir. Oyma ve dökme tarzında olan tüm suretlerin yapılmasını '*ölüm getiren günahlar*' kapsamına alarak karşı çıkılmış olunması, Kenan diyarındaki kültürün etkisiyle ortaya çıkmış olan ve sonradan da büyük ölçüde diğer uluslara da geçmiş bulunan bu suret ve tasvir ilâhlarının tamamının reddedilmesi; İsraililerde önünde hiç bir suret olmaksızın tapınmanın yolunu açmıştır. Her hangi bir yabancı ilaha eğilme veya kendi için bir yarar umarak sevgiyle yönelme olduğu anda;bu ilâhın Yahve olmadığı ve dolayısıyla da bir başka ilâhı Yahve'ye karşı olarak yeğlediği sonucuna ulaşılmıştır.<sup>36</sup>

Artık suretsiz bir ilâh İsraililerin kültüne bütünüyle hakim olmakta ve Yahve'ye olan bağlılığın esasını,yapılan ahde sadık kalma oluşturmaktaydı. Nitekim, aşağıdaki ifadeyle,ahit sandığının fetişist bir özelliğe sahip olduğu daha da açıklık kazanmaktadır.<sup>37</sup> Göklerin hükümranlığını taşıyan ve muhtemelen kutsal sözlerin tabletler halinde saklanılmasını sağlayan bu ahid sandığının olağan üstü güçleri içerdiğine de inanılmaktadır. Savaş çıktığı zaman ahid sandığının muharebe alanına taşınmasının en önemli sebebi, sandığın üzerine Yahve'nin gizlice oturarak,hiç görünmese bile savaşın İsraililerin kazanılmasını sağladığına inanılmış olmasıdır. Şayet, önceden Yahve ile yapılan anda sadık kalınmışsa; savaşta zafer kesin demektir. Eğer Tanrı'nın söylediği emirleri tutulmamışsa, asi olunmuşsa, kudreti denenerek alametleri beklenilmekteyse; Yehova, İsrail'in düşmanlarından taraf olacak, yenilgi Tanrı cezası olarak algılanacaktır.

Nitekim, Yahve, düşmanı olarak gördüğü Filistinlilere seslenerek, İsrailileri cezalandırmada kendilerini aracı kıldığını bildirmiş<sup>38</sup> Böylece cesaret bulan Filistinliler İsrailileri hezimete uğratmışlardı.<sup>39</sup> Musayla ilgili menkıbede, Yahve, İsrailin düşmanlarına kendi ordusunu hazırlamaktadır. <sup>40</sup> Benzeri bir menkıbedeki ifadesiyle, Yahve'nin

<sup>36</sup> "Rab size ateşin içinden söyledi,siz sözlerin sesini işittiniz, fakat bir suret görmediniz. Horeb'de ateşin içinden Rab size söylediği gün bir suret görmediniz. Tanrınız Rabbin sizinle ettiği ahidini unutmayasınız. Bu gün sana emrettiğim şeyi tut. İşte ben Amori, Kenanlı, Hitti Perizi, Hivi ve Yebusileri senin önünden kovarım. Kendin için dökme ilâhlar yapmayacaksın. Kendinizi sakının,ta ki Tanrınız Rabbin sizinle ettiği ahidini unutmayasınız. Etrafınızda olan milletlerin ilâhlarından olan başka ilâhların ardınca yürümeyeceksiniz. İlahlarını ateşle yakacaksınız, onların üzerindeki gümüş ve altına göz atmayacaksınız." Kutsal Kitap , 2004 ; s.792

<sup>37</sup> "Rabbin dağında üç günlük yol göç ettiler,onlara istirahat yeri bulmak için Rabbin ahit sandığı üç günlük yol önlerinde göç ediyordu. Ordugahtan göç ettikleri zaman, Rabbin bulutu gündüzün onların üzerindeydi. Sandık göç ettiği zaman,Musa derdi;kalk ya Rab, düşmanların dağılsınlar,senden nefret edenler senin önünden kaçsınlar. Sandık konduğu zaman da derdi;Ya Rab,İsrail'in on binlerce binlerine dön.. Onlar Şiloda yiyip içtikten sonra Hanna kalktı. Kahin Eli Rabbin mabedinin kapı süvesi yanında kürsü üzerinde oturuyordu. .Kavim ordugâha geldi,İsrail ihtiyarları dediler,Niçin bu gün Rab bizi Filistinlilerin önünde vurdu? Şilodan Rabbin ahit sandığını yanımıza alalım, aramıza gelsin,bizi düşmanlarımızın elinden kurtarsın. Kavim,Şiloya adam gönderdi,Rabbin ahit sandığını oradan getirdiler, Eli'nin iki oğlu Tanrı'nın ahid sandığıyla beraber oradaydılar. Ahid sandığı ordugâha girdiği zaman,bütün İsrail büyük bağrıyla bağırıyorlar ve yer ses verdi Filistiler, ordugaha Rabbin sandığı geldiğini bildiler. Filistiler korktular,çünkü dediler; Ordugâha Tanrı geldi,vay bize,bu kuvvetli ilâhların elinden bizi kim kurtaracak,çölde Mısırlıları her türlü belâlarla vuran bu ilâhlardır." Kutsal Kitap , 2004 ; s.397

<sup>38</sup> "Ey Filistiler,kuvvetli olun,erkeğe davranın,yoksa İbranilerin kulluk ettikleri gibi onlara kulluk edeceksiniz; erkeğe davranın ve cenk edin" Kutsal Kitap , 2004 ; s.382

<sup>39</sup> Filistinliler cenk ettiler,İsrail vuruldu,herkes kendi çadırına kaçtı, çok büyük kırgın oldu,çünkü İsrailden otuz bin yaya düştüler. Tanrı'nın sandığı alındı,Eli'nin iki oğlu öldü Kutsal Kitap , 2004 ; s.649

<sup>40</sup> Çadırın üzerinden bulut kaldırılınca İsrail oğulları göç ederlerdi,bulut nerede durursa İsrail oğulları orada dururlardı. İsrail oğulları Rabbin emrine göre göç ederlerdi,Rabbin emrine göre dururlardı. Rab,Musa'ya dedi;ineceğim,seninle orada söyleyeceğim, senin üzerinde olan Ruhtan alacağım onların üzerine koyacağım;yalnız sen taşımayasın diye,kavminin yükünü seninle beraber taşıyacaklar;Rab size et verecek ve yiyeceksiniz. Rab tarafından bir yıl çıktı,denizden bildirimler getirdi." Kutsal Kitap , 2004 ; 341



gücü,neredeys e ahid sandığıyla bir tutulmuştur.<sup>41</sup> Ancak, Eski Ahid'in tesniye bölümünde ahid sandığı,daha çok, yasayı oluşturan Tanrı sözlerinin tabletler halinde korunup saklandığı bir kutudur. <sup>42</sup> Artık önemli olan,Yahve ile yapılan anlaşmaya sadık kalmaktır. Aşağıdaki ifadelerle , başka ulusların ilâhlarının terk edilmesi,hiç bir şekil veya suret önünde eğilinmemesi önemle vurgulanarak, verilen sözlerin tutulması istenmektedir.<sup>43</sup>

## SONUÇ

Yahve dininde bu tek Tanrı anlayışının yetkinleştirilmesi, İsrail dilindeki 'El' kavramının oluşturulmasına ve tek Tanrı anlam içeriğine kavuşturulmasına bağlı olmuştur. Yarı göçebe kavimlerinin ilâhları olan 'elim' , yerleşik yaşama geçmiş olan çiftçilerin ilâhı Baalim'e karşı çıkmıştı. Ancak , Baal,ataerkil hikâyelerde yer almadığı gibi, Kitabı Mukaddesin Tekvin bölümünde de adı hiç geçmemiştir. Ayrıca, Baal,toprağı işleyen kimselerin tam bir efendisi konumundayken , Fenikelilerin olduğu kadar o sahil şeridindeki bütün kabilelerin ilâhlarıyla da sıkı bir ilişki halindeydi. Mezopotamya ve Suriye arasında gidip gelen yarı göçebe kavimler , El'e yönelmekteydiler. Khabiri ilâhlarını temsil eden 'ilani' yerleşik kavimlerin mabudu durumundayken; El eljon ise, uygar insanların yöneldikleri ilâh konumundaydı.

Sebt günüyle ilgili dinsel âdetler,İsrail'i tümüyle farklı bir ulus haline getiren Yahve yolunda,sünnetin yanında özel bir öneme de sahip olmaya başlamıştır. İsrail ulusunun Tanrıya karşı üstlendiği görevlerinin bu ayırt edici niteliği , sünnetin Tanrıyı hoşnut kılıcı bir yaşama tarzını gerçekten tek başına garanti edememesi sebebiyle de; Sebt günü,inananlara gelen en temel emirlerin odağını oluşturmuştur. Sebt günüyle ilgili Tanrıdan geldiğine inanılan emirlerin ,süreklilik göstermesi ve beraberinde yaşamın tamamına yayılmış olması,öneminin giderek daha da artmasını sağlamıştır. Böylece, Sebt günüyle ilgili emirler ; öldürme, ilahlara tapınma ve kandan hoşlanma gibi yasaklarının içerdiği öneme eş değerde bir etkiye sahip olmuştur.

Bütünüyle farklı bir yönelmeyi de beraberinde getirmiş olsa da,mahsulün bir kısmını kavmin fakirlerine ait kılarak bu hayırseverliği Kendisine ibadet olarak emretmiş bulunsa da; Yahve ile Baal,aynı sahada cenk eden iki ilâh görünümünde de değildir. Zira, Yahve,

<sup>41</sup> “Rabbin önünde gençlerin suçu gayet büyüktü;çünkü bu adamlar Rabbin takdimesini hor görüyorlardı. Bundan dolayı Eli'nin evinin fesadı için ebediyyen kurban ve takdime ile kefaretilme edilmeyecek diye Eli evi için and ettim.. Filistinliler Tanrı'nın sandığını almışlardı. Tanrı'nın sandığı Ekron'a gelince,ekronlular feryat edip,'Bizi ve kavmimizi öldürmek için İsrail'in Tanrısının sandığını bize getirdiler;İsrail Tanrı'nın sandığını gönderin,yine yerine gitsin,bizi ve kavmimizi öldürmesin.' dediler. Çünkü bütün şehirde ölüm şaşkınlığı vardı,Tanrı'nın eli orda çok ağır oldu,şehirin feryadı göklere çıktı.” Kutsal Kitap , 2004 ; s.337

<sup>42</sup> “Taş levhaları,Rabbin sizinle ettiği ahdin levhalarını almak için dağa çıktığım zaman,dağda kırk gün kırk gece kaldım,ekmek yemedim ve su içmedim. Rab bana Tanrının parmağı ile yazılmış iki taş levhayı verdi. Levhaların üzerinde,dağda ateşin içinden Rabbin sizinle konuştuğu bütün sözlerle göre yazılmıştı. Bu kırk günün ve kırk gecenin sonunda,Rab bana iki taş levhayı,ahit levhalarını verdi. Rab bana dedi,kendin için evvelkiler gibi iki taş levhayı oy ve dağa yanına çık,kendin için ağaçtan bir sandık yap. Parçaladığın evvelki levhalar üzerinde olan sözleri bu levhalar üzerine yazacağım ve onları sandığa koyacaksın. Akasya ağacından sandık yaptım,iki taş levhayı evvelkiler gibi oydum. Dağa çıktım,iki levha elimdeydi. Toplantı gününde Rabbin dağda ateşin içinden size söylediği on emri,levhalar üzerine evvelki yazıya göre yazdı, Rab onları bana verdi. Dönüp dağdan indim, levhaları yapmış olduğum sandığa koydum,onlar Rabbin bana emrettiği gibi oradadır.” Kutsal Kitap , 2004 ; s.261

<sup>43</sup> “Bakin bu gün önünüze bereketi ve laneti koyuyorum. Bu gün size emretmekte olduğum Tanrınız Rabbin emirlerini dinlerseniz, bereket; Tanrınız Rabbin emirlerini dinlemezseniz ve bilmediğiniz başka ilâhların ardınca yürümek için bu gün size emretmekte olduğum yoldan saparsanız, lanet! Atalarının Tanrısı olan Rab,mülk edinmek için sana verdiği memlekette,yer üzerinde yaşayacağınız bütün günler yapmak üzere tutacağınız kanunlar ve hükümler bunlardır. Mülklerini alacağınız milletlerin yüksek dağlar üzerinde,tepeler üzerinde ve her yeşil ağaç altında ilâhlarına ibadet ettikleri bütün yerleri mutlaka harap edeceksiniz,onların mezbahalarını yıkacaksınız,dikili taşlarını parçalayacaksınız, onların Aşerlerini yakacaksınız, ilâhlarını baltalayacaksınız,o yerde adlarını yok edeceksiniz.” (Kutsal Kitap , 2004 ; 854)

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

İsraillilerin Tanrısı olarak göklerin ilâhı konumundayken; Baal ise, karaların ve özellikle de toprağın bereketi üzerinde etkili olan yeryüzünün ilâhı durumundaydı. Ancak, Kenan diyarının kültürünü belirleyen ve Baal tapınmasından da daha önce ortaya çıkmış olan bu kült biçimi; yerleşik kent yaşamına geçişle ve toprak asilzadeliliğinin ortaya çıkışıyla çok yakından ilgiliydi. Neredeyse Kenan diyarındaki her bir kent, bu türden yöresel ilâhlara sahipti.

Amarna dönemi boyunca valilerin tümü, kent ilâhlarına gösterilen bu aşırı bağlılık nedeniyle, ahaliyi idare edemez hale geldikleri için krala şikâyetle bulunmuşlar; ancak, halkın kentin yüce hükümranı olarak gördükleri bu ilâhların etkisini yok edemedikleri için, valilerin pek çoğu kentlerini terk etmek zorunda kalmış, böylece de ülke kolaylıkla düşmanlarının eline düşmüştür. İsraillilerin, doğa tasvirlerinde ilâh olarak tapındıkları Hadad, Fenikelilerden geçmiş Milk veya Melkart gibi özel isimleriyle Baal'in adına açıkça armağanlar sunmuş oldukları da, tarihsel bir hakikâttir.

## KAYNAKLAR

Travers R. , *Christianity in Talmud and Midrash* , Herford Clifton, N.J., Reference Book Publishers, 1966

Bokser B.Z. , *The wisdom of the Talmud; a thousand years of Jewish thought* , Philosophical Library , New York , 1951

Baech L , *The Essence of Judaism* , Macmillan Publishers , London-1941

Blau J.L. , *Essays on Jewish Life and Thought* , Philosophical Library New York-1959

Freud S. , *Musa ve Tektanrıcılık*, İstanbul – 1976

Heschel A.J. , *God in Search of Man : A Philosophy of Judaism* , Meridian Books , New York , 1967

Jacobs L. , *A Jewish Theology* , New York University Press , New York-1998

Joseph M. , *Judaism as Creed and Life* , Weidenfeld & Nicolson , London-1964

Kitab-ı Mukaddes Şirketi, *Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)* , İstanbul, 2004

Kohler L , *Hebrew Man* , Macmillan Publishers , London-1956

Roth L. , *Judaism : A Portrait* , Oxford University Press , New York-

# AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 18

Ekim – Kasım – Aralık 2009

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ENGLISH

РУССКИЙ

КЫРГЫЗЧА

1974

Steinberg M. , *Basic Judaism* , New York University Press ,  
New York-1953

Epstein I , *Judaism* , Penguin Books , New York-1964

Friedlander M. , *The Jewish Religion* , Macmillan Publishers ,  
London-1937

Heschel A.J. , *God in Search of Man : A Philosophy of Judaism* ,  
Philadelphia University Press , Philadelphia-1956

Joseph M. , *Judaism as Creed and Life* , Macmillan Publishers ,  
London-1964

Montefiore C.G. ; Loewe H. , *A rabbinic anthology* , Meridian Books ,  
New York , 1960

Sicker M. , *An Introduction To Mosaic Political Philosophy* ,  
Conn. & Praeger Publ. , Westport , 2002